

Anna Siciak, *Jeleń Paweł (1813–1888)* [w:] *Przemyski słownik biograficzny*, t. 2, pod red. Lucjana Faca, Tomasza Pudłockiego, Anny Siciak, Przemysł 2011 s. 32-33

Jeleń Paweł. 14 II 1813 r. Cisownica na Śląsku Cieszyńskim – 8 VI 1888 r. Przemysł. Księgarz, wydawca, właściciel księgarni w Przemysłu. Był synem włościanina Jana i Zuzanny z d. Kowala.

Początkowe nauki odebrał w swojej rodzinnej wsi. W latach 1824–1829 uczył się w ewangelickim gimnazjum w Cieszynie. W latach 1829–1832 terminował w księgarni Jana Milikowskiego (1781–1866) we Lwowie. W 1833 r. został przeniesiony do księgarni w Przemysłu (założonej w 1829 r. przez Karola Fryderyka Wenzla, który zm. w 1832 r.). Ze względu na brak zezwolenia władz galicyjskich na dalszą działalność, księgarnia została zamknięta w 1838 r. Paweł Jeleń podjął wówczas pracę w księgarni i drukarni Teofila Glücksberga w Wilnie i pracował tam w okresie od stycznia 1839 r. do września tr. W 1840 r. został uwięziony w Wilnie za „przestępstwa polityczne”. Uwolniony po 9. miesiącach wrócił do Lwowa. Tam w latach 1841–1843 pracował znów w księgarni J. Milikowskiego we Lwowie, następnie (1843–1846) w jego filii w Stanisławowie. Od września 1846 r. prowadził własną firmę w Przemysłu, którą założył dla niego brat Jan Jeleń, początkowo działająca jako firma „Jan Jeleń”. Od 1849 r. księgarnię firmowali Jan i Paweł jako jej właściciele pod nazwą „Bracia Jeleniowie”. Od 1 I 1850 roku przy księgarni istniała także wypożyczalnia książek.

Nakładem księgarni Paweł Jeleń wydał ponad 30 cennych publikacji. Jedną z pierwszych była *Oda*

do młodości Adama Mickiewicza (1848); następnie wyszły także katalogi księgarni i wypożyczalni książek, ponadto *Kuchnia polska* (1871, 1878, 1883), książeczka dla dzieci pt. *Dzieje Polski, wierszem dla dzieci* (1867), rozprawa *Wratysław II czeski królem polskim* (1876) oraz *Obrazki z najdawniejszych dziejów Przemyśla* (1880) Anatola Lewickiego, a także *Monografia miasta Przemyśla* (1883) Leopolda Hausera. Na uwagę zasługują również wydawnictwa ukraińskojęzyczne z tego okresu, m. in. ks. Antoniego Dobrzańskiego (Antona Dobriańskiego) *Objasnenie służby Bożej* (Objaśnienie Służby Bożej, 1880) oraz tegoż *Nauky cerkownyy na nykotoruyi nedili...* (Nauki kościelne na niektóre niedziele, 1887). Wydał ponadto zbiór pieśni (bez autora), pt.: *Pisnesław ili nowoje sobranie pisnej cerkownych prazdnychnych...* (Śpiewnik czyli nowy zbiór pieśni cerkiewnych odświętnych, 1870).

Aktywnie uczestniczył w życiu zawodowym i społecznym. Był członkiem Zarządu Związku Księgarzy Austriackich Oddziału dla Galicji we Lwowie. Pamiętając o rodzinnych stronach wysyłał duże ilości książek dla bibliotek szkolnych na Śląsku Cieszyńskim. Miarą uzyskanego szacunku było pełnienie funkcji prezbitera wśród lokalnej społeczności ewangelicko-augsburskiej. Był doradcą dla wyznania ewangelickiego w Radzie Szkolnej Okręgowej; wielokrotnie obieranym członkiem rady miasta, asesorem ze stanu kupieckiego przy ck. sądzie obwodowym, asesorem miejskim, cenzorem Kasy Oszczędności.

Był żonaty z Marią Teresą Maresch (zm. 1890). Miał synów Jana Kazimierza (ur. 3 VII 1848) oraz

Gustawa Adolfa (1849–1899), któremu przekazał prowadzenie księgarni.

Zmarł 8 czerwca 1888 r. i został pochowany w Przemyślu na cmentarzu głównym przy ul. J. Słowackiego.

Źródła i opracowania

Źródła: Archiwum Państwowe w Przemyślu, Archiwum zamku leskiego, sygn. 382; ibidem, Główna Szkoła Obwodowa w Przemyślu, sygn. 53, k. 53; Archiwum Państwowe w Krakowie, Parafie ewangelickie. Zb. szczątków zespołów parafii w Jarosławiu, sygn. PEJar 1, k. 967; CDIAU, Namiestnictwo galicyjskie (f. 146), op. 80, spr. 19, s. 127; Rzymskokatolicka Parafia św. Michała Archaniola w Goleszowie, Księga urodzeń z 1813 r., s. 70; Muzeum Kamienica Orsettich w Jarosławiu, sygn. 76, s. 5; Administracja Cmentarzy w Przemyślu, Księgi pochówków, 1890 r., poz. 156; WiMBP w Rzeszowie, Buchdruckereijournal Buchdruckerei Johann Andreas Pelar, sygn. Rk 47, k. 13; *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim*, Lwów 1874, s. 83; ibidem, 1880, s. 60; ibidem, 1883, s. 62; *Zamknięcie rachunku kasy oszczędności w Przemyślu z dn. 31-go grudnia 1876*, [Przemyśl 1876], s. [19]; *Zamknięcie rachunku Kasy Oszczędności w Przemyślu dnia 31-go Grudnia 1881 roku*, Przemyśl 1882, s. 12; „Gazeta Przemyska” 1888, nr 24, s. 3; „Gazeta Lwowska” 1888, nr 132, s. 4; „Kurier Lwowski” 1888, nr 160, s. 4; „Przemyślanin” 1878–1881; „San” 1879, nr 43, s. 2, ibidem, 1882, nr 18.

Opracowania: F. Pieczętkowski, *Jeleń Paweł* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 11, Wrocław [etc.] 1965, s. 138–139; *Repertuar ukraińskojj knyhy 1798–1916. Materiały do bibliografiji*, t. 1–8: 1798–1913, Lwiv 1995–2004; A. Siciak, *Druki przemyskie 1754–1939*, Przemyśl 2002; eadem, *Jeleń Paweł* [w:] *Słownik biograficzny działaczy oświaty, kultury i nauki województwa podkarpackiego*,

Rzeszów 2011 [w druku]; eadem, *Jan, Paweł i Gustaw Jeleniowie jako prekursorzy przemyskiego księgarstwa (1846–1898)*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2010. t. 21 [w druku]; J. Staszal, „Piękny Przemysł”, „Rocznik Przemyski” T. 17–18: 1977, s. 139; J. Staśiek, *Rozwój wypożyczalni dochodowych w Galicji* [w:] *Z dziejów udostępniania książki w Polsce w okresie zaborów. Studia i materiały*, pod red. K. Maleczyńskiej, Wrocław 1985, s. 213–214; J. Wantuła, *Książki i ludzie. Szkice o wydawnictwach i piśmiennictwie na Śląsku Cieszyńskim*, Kraków 1956, s. 114–115; T. Waszut, *Jan i Paweł Jeleniowie – zasłużeni księgarze z Cisownicy*, *Kalendarz Golezowski* 2009, Golezów 2009, s. 128–130.